

A NÖVÉNYDIVERZIFIKÁCIÓS TÁMOGATÁSI ELŐÍRÁSOK MÉRHETŐ HATÁSAI BÉKÉS MEGYÉBEN

RÁKÓCZI ATTILA^{1,2*}, EGRI ZOLTÁN²

¹ Szent István Egyetem, Agrártudományi és Vidékfejlesztési Intézet

² Békés Megyei Kormányhivatal, Agrár-, és Vidékfejlesztést Támogató Főosztálya

*e-mail: rakoczi.attila@gmail.hu

Absztrakt

Békés megye jó mezőgazdasági adottságokkal bíró megye, magas minőségű termőtalajokkal, mely területének szinte egésze mezőgazdasági művelés alatt áll. A jó minőségű termények mellett magas termésátlagok is jellemzőek a térségre. A területpihentetés sem volt gyakorlat. Az 1992-es Közös Agrárpolitikai (KAP) reform már felvillantotta az ugaroltatás követelményét, de a legutóbbi reformja is számos új előírást hozott, melyek az agrártámogatások kifizetéséhez kapcsolódnak. Ide tartozik a zöldítési előírások köre is. A kutatás során a megyei területalapú támogatások igénylési adatait vizsgáltuk méret és hasznosítás vonatkozásában 2009. és 2016. évek között, statisztikai elemzésekkel. Megállapítást nyert, hogy a gazdaságok általános vetésforgójára jellemző néhány főbb növény területe az utóbbi években kimutathatóan csökkent, a mezőgazdasági területek növénydiverzifikációja nőtt, valamint jelentősen emelkedett a pihentetett területek aránya, mely a kultúrnövények „kárára” történt. Látható, hogy a KAP reformok következtében, a mezőgazdasági támogatásokhoz való maximális hozzájárulás érdekében jelentősen változott a megye vetésszerkezete az elmúlt nyolc évben.

Bevezetés

Magyarország kiemelt természeti, és környezeti adottságokkal bíró ország. Kedvező fekvése, jó talajadottságai révén a mezőgazdaság jelentős ágazatnak tekinthető hosszú évszázadok óta. Az ország növényi termelési volumene világviszonylatban is kimutatható (Horváth-Komarek 2016). A búza vonatkozásában évről-évre 1 millió ha vetésterületről, kukorica vonatkozásában 1-1,1 millió ha, gabonafélék esetében összesen 2,5-2,6 millió ha vetésterületről beszélhetünk. Az ország területének 80%-át kitevő termőterület 25 ezer

hektárral növekedett 2016-ban a megelőző évhez képest, amely főként a nem hasznosított mezőgazdasági területek újra művelés alá vonásának az eredménye (KSH 2016a).

Időjárástól, és egyéb tényezőktől függően az országban évente megközelítőleg 4-5 millió t búza, 6-8 millió t kukorica, napraforgóból 1,40-1,6 millió t termés kerül betakarításra. Gabonából összesen 13,5 millió t termelt 2015-ben (KSH 2016b). Az agrárium tekintetében országon belül Békés megye kiemelt jelentőséggel bír, hiszen talajadottságai révén az ország legjobb minőségű termőtalajaival bír. Az intervenciós felvásárlások időszakában 2004. és 2008. között az országos 144,1 millió tonna gabonából a megyében 12,1 millió tonna gabonát vásároltak föl, ez az összes mennyiség 8,4%-a volt (BMKH-AVTF 2017).

1. táblázat: A fontosabb szántóföldi növények országos vetésterületének alakulása 2010. és 2016. között (Forrás: KSH 2016a)

Növények	2010 (ezer ha)	2015 (ezer ha)	2011–2015 átlaga (ezer ha)	2016 (ezer ha)
Búza	1 065,6	1 036,0	1 060,5	1 048,9
Rozs	37,9	40,1	36,8	30,3
Őszi árpa	193,6	220,4	192,5	267,9
Tavaszi árpa	108,6	76,9	87,3	46,8
Zab	58,2	47,0	53,4	39,1
Triticale	125,2	129,1	118,0	117,4
Kukorica	1 160,7	164,9	1 238,1	1 029,7
Gabonafélék összesen	2 771,9	2 734,5	2 809,1	2 601,6
Napraforgó	524,1	625,2	604,4	643,6
Repce	265,2	225,6	209,5	258,8
Silókukorica	74,1	84,1	87,0	77,0
Lucerna	135,6	137,4	135,9	195,1
Szója	36,4	72,6	48,4	63,0
Kiemelt ipari és takarmánynövények összesen	1 072,7	1 178,5	1 122,8	1 270,2

A megyére vonatkoztatott adatok tekintetében a Békés Megyei Kormányhivatal, Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályától (BMKH-AVTF) kapott adatok alapján elemzem a 2. táblázat alapján.

A táblázat adataiból kiderül, hogy a megyében a vetéskorlatot tekintve öt növény teszi ki a termőterületek 60-80%-át évről-évre. A főbb növények vetésterülete folyamatos csökkenést mutat, 2009. és 2016. között nagyjából 10%-kal. A kukorica esetében nagyobb arányú, még a búzáé esetében kisebb arányú volt a csökkenés. Ennek magyarázata itt is piaci tényezőkre vezethető vissza alapvetően, de befolyásolhatják az agrártámogatási kritériumok is. A napraforgót, a repcét és az árpát közel azonos nagyságú területen vetették a gazdálkodók a megyében.

2. táblázat: A fontosabb szántóföldi növények megyei vetésterületének alakulása 2009- 2016 között (Forrás: BMKH-AVTF 2017)

növények (ha)/évek	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
kukorica ¹	113 639	106 444	119 885	111 319	95 896	93 935	93 509	85 935
őszi búza ²	108 745	100 083	90 592	105 185	110 150	105 092	89 711	90 415
napraforgó ³	74 238	63 748	71 929	71 254	73 850	70 242	76 376	73 596
káposztarepce ⁴	15 983	13 416	18 547	5 504	12 470	16 029	13 321	14 929
árpa ⁵	27 109	26 136	15 236	20 903	24 318	26 700	26 398	30 808
főbb növények								
területe	339 715	309 828	316 189	314 166	316 685	312 297	299 315	295 684
összesen								
egyéb	91 321	113 435	111 614	116 656	111 982	118 956	119 918	125 910
főbb+egyéb								
növények	431 036	423 263	427 803	430 822	428 667	431 254	419 233	421 593
területe								
pihentetett terület ⁶	1110	9 073	5 430	2 439	2 333	1 619	13 216	15 335
igényelt terület	432 146	432 336	433 233	433 261	430 999	432 873	432 449	436 928

1 – alapvetően árukukorica, de tartalmazza a minimális területű hibrid-, és csemegekukoricát is

2 – beleértve az őszi, és tavaszi búzát, durum-, és tönkölybúzákat is

3 – alapvetően napraforgó mag, de tartalmazza a minimális területű hibridterületeket is

4 – őszi- és tavaszi káposztarepce, de tartalmazza minimális területű hibridterületeket is

5 – őszi- és tavaszi árpa

6 – az ugaroltatott területeket (vetett-, és feketeugar) nem tartalmazza

Az előzőekből következik, hogy az egyéb növények összterülete is folyamatosan nőtt, a fent megjelölt időszakban több mint 30 ezer ha-ral. A pihentetett területek aránya többszörösére nőtt az utóbbi években.

Az Európai Unió számos közös szakpolitikát folytat, e politikák járulnak hozzá a közösségen belüli egységes igazgatáshoz. A szakpolitikákon belül az egyik legkiemelkedőbb a KAP és ezen belül annak támogatási rendszere (Somai 2014). Az agrárpolitika fontos eleme a pihentetés, ugaroltatás (Divéky 2006, Magyar 2003, Veysset et al. 2005, Csete 2005). Az agrár-vidékfejlesztésben jelentős változást hozott az 1992-es KAP reform, valamint az ezt követő Agenda2000 nevű reform. Előbbinél vezették be a kötelező területpihentetést (Francsovcics 2006). A KAP 2000-es évek elejétől komoly hangsúlyt kapott a környezet-, és természetvédelem, a vidékfejlesztés a közös pénzügyi keretben (Rákóczi 2016). A 2014-2020-as KAP költségvetési időszak támogatási forrásaira irányuló közösségi egyeztetések során számos vita alakult ki a tagállamok között. Az egyeztetések eredményeként vezették be a zöldítési előírás csomagot, melynek egyik eleme a területpihentetés is.

Kutatásom során a KAP reform hatásait elemzem a Békés megyei vetésszerkezetre, területhasználatra. Hasonló vizsgálatokat már Orbán (2008) is végzett a 2007-2013-as támogatási ciklus vonatkozásában.

A vizsgálatom kapcsán feltételezem, hogy:

- a vetett növények arányát, a vetésforgót tekintve jelentős átrendeződés figyelhető meg a Békés megyei mezőgazdálkodás által művelt területeken az elmúlt 8 évben;
- a 2015-től bevezetett zöldítési előírások bevezetése, így a támogatásokhoz való maximális hozzájutás igénye hatással van a megye vetésszerkezetére, nőtt a területek diverzifikációja;
- a zöldítési előírások következtében jelentős mértékben nőtt a területek mezőgazdasági termelés alóli kivonása, a területpihentetés.

Mintaterület

A vizsgálatom mintaterülete Békés megye, amely Magyarország délkeleti részén fekszik. Féja (1937) után az ország e részét Viharsaroknak is szokták nevezni. Természeti környezet vonatkozásában az Alföld nevű nagytájunkon fekszik (Bulla 1968). Az Alföld nyolc tiszai középtájából Békés megye területe a Körös-vidék és a Körös–Maros közti hátság középtájon húzódik (Pécsi 1969). A két középtáj Dövényi (2010) besorolása szerint további kistájakra osztható. A megye természetföldrajzi szempontból igen változatos, hiszen egyszerre jellemzőek rá a Békési-háton fekvő kiváló termőképességgel rendelkező területek, ugyanakkor a sárréti részek rosszabb mezőgazdasági jellemzőkkel, viszont kimagasló természeti adottságokkal rendelkező egységei is (Bede 2016).

Módszerek

Elemzésem során a BMKH-AVTF-től származó egységes kérelmek adatait vizsgálom 2009. évtől. A főbb növények megyei vetésszerkezetének arányait vizsgálom 2009. és 2014. évek között, ezt összehasonlítva az új szabályok életbe lépését követő évek (2015., 2016.) adataival. Ennek keretében a nagyobb területen vetett, általános vetésforgóban lévő növények egymáshoz viszonyított területi arányait, valamint az egyéb növények területi arányait vizsgálom. A területpihentetés is egyre előtérbe kerül. Itt ki kell derítsük, hogy a területek pihentetése összefüggést mutat-e más természeti tényezőkkel, mint a csapadékosabb, belvizes évjáratok, és gazdálkodók által jelzett ún. vis maior jelentésekkel.

Microsoft Excel program segítségével százalékosan viszonyítottuk egymáshoz az évi változások mértékét, illetve az egyes hasznosítások részarányát vizsgáltuk az évi igényelt területeken belül idősoros elemzéssel.

IBM SPSS Statistics 23 típusú statisztikai program segítségével Pearson-féle korrelációs együttható elemzést is végeztem. Ezt akkor alkalmazzák, ha a vizsgált adat bináris, a korrelációs együttható értéke -1 és 1 között változhat. Utóbbi elemzéssel mutattuk ki, hogy a mezőgazdaságban a művelés alól kivont területek mértékei összefüggést mutatnak-e az évjáratonkénti előre nem látható vis maior események bejelentéseivel.

Eredmények

A 3. táblázat gördítve mutatja az egyes növények területváltozásának adatait a megelőző évekhez képest. Látható, hogy a kukorica vetésterületében ugrás volt tapasztalható 2011-ben, itt közel 13%-kal nőtt a vetésterület a megelőző évhez képest. Ugyanakkor 2013-ban viszont közel ekkora arányú esés, és 2016-ban további 8%-ot is meghaladó csökkenés volt megfigyelhető a növénynél. A búza esetében 2010-ben és 2011-ben is fokozatos területi csökkenés látható, majd 2012-ben jelentősen nőtt a vetésterület. Igazán nagy csökkenést 2014-ben láthatunk, itt 14%-ot meghaladó mértékben esett a megyei területméret. A napraforgó vetésterülete 2010-ben jelentősen csökkent a korábbi évhez képest, viszont 2012-ben nagyobb mértékben nőtt. Kisebb mértékű csökkenések megfigyelhetők az ezt követő években, 2015-ben viszont nőtt a terület, 2016-ban pedig 3,64%-kal csökkent. A káposztarepce vetésterülete hektikusan változott az évek során, 2012-ben drasztikus mértékben csökkent a megelőző évhez képest, a következő évben viszont jelentősen nőtt. 2015-ben közel 17%-kal tovább csökkent a terület. A repce vetésterületek alakulásában komoly befolyásoló szerepe van az időjárásnak (vetés, téli fagy, belvíz stb.). Az árpa esetében is nagyfokú ingadozásról számolhatunk be. 2011-ben 40%-ot is meghaladó területcsökkenést láthatunk, viszont a következő évben közel akkora arányú növekedést tapasztalhatunk. Az egyéb növények esetében 2010-ben volt 24%-ot meghaladó területcsökkenés, 2013-ig megközelítőleg stagnált a vetésterület. 2014-től folyamatosan nőtt az egyéb növények Békés megyei vetésterülete. A pihentetett területek nagysága 2010-ben több mint 700%-kal nőtt, az ezt követő években 2014-ig folyamatosan csökkent, 2015-től jelentősen megugrott a területadat.

A táblázat adatait végigtekintve szembevetjük, hogy csak a 2010-es évben az általános vetésszerkezetben vetett 5 főbb növényünk mindegyikében csökkent területméretet látunk, és ezzel együtt az egyéb növények, és a pihentetett területek méretében pedig növekedést tapasztalhatunk. Ennek magyarázata időjárási viszonyokra vezethető vissza, mivel a 2009 vége, és 2010 rendkívül csapadékos volt, így a belvíz jelentett problémát. Az őszi vetéseket kipusztította, a tavasziak vetését pedig megnehezítette az időjárás. 2010 és 2014 között a főbb növények vetésterületei egyenként kiegyenlítették egymást, viszont ezt követően a 2015-ös év volt az egyetlen (2010 után), ahol a legtöbb főbb növény vetésterülete csökkent a megelőző évhez képest. 2014-ben a következő év vetésszerkezetének kialakítása során, valamint 2015-ben az egyéb növények területében ugrásszerű növekmény látható, és ez igaz a pihentetett területek esetében is. Utóbbi összefüggések magyarázata lehet piaci jellegű is (kereslet, ár csökkenése), ugyanakkor az évek egybeesése miatt kijelenthetjük, hogy a KAP 2014-2020-as ciklusának agrártámogatási előírásai is jelentős befolyásoló szereppel bírhattak a megyei vetésszerkezet alakulására.

Az utolsó oszlop a 2009-2016 évek közötti változás mértékét mutatja %-pontban kifejezve. A mezőgazdasági területen termelt növények diverzitásnövekedését jól mutatja, hogy a főbb növények összterületen belüli területi aránya 11%-kal csökkent a két szélső időszakban, és ezzel párhuzamosan az egyéb növények vetésterülete, és az ugaroltatott területek nagysága nőtt a vizsgált időszakban, ezen belül is az utóbbi három gazdasági

évben. Látható, hogy a KAP reformja által bevezetett zöldítési előírások elérték a jogalkotók célját, hatékonyan működnek a megyében.

3. táblázat: A vetett növények területadat-változásának mértéke a megelőző évekhez képest

növények (%) /évek	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	változás mértéke (%-pont)
kukorica	n.a.	-6,33%	12,63%	-7,15%	-13,85%	-2,05%	-0,45%	-8,10%	-6,6%
őszi búza	n.a.	-7,97%	-9,48%	16,11%	4,72%	-4,59%	-14,64%	0,79%	-4,5%
napraforgó	n.a.	-14,13%	12,83%	-0,94%	3,64%	-4,89%	8,73%	-3,64%	-0,4%
káposzta-repce	n.a.	-16,07%	38,25%	-70,32%	126,55%	28,54%	-16,89%	12,07%	-0,3%
árpa	n.a.	-3,59%	-41,71%	37,20%	16,34%	11,03%	-2,23%	16,70%	0,8%
egyéb növények	n.a.	24,22%	-1,61%	4,52%	-4,01%	6,23%	0,81%	5,00%	-11,0%
pihentetett terület	n.a.	717,62%	-40,16%	-55,08%	-4,36%	-30,58%	716,10%	16,03%	7,7%
összes évi igény	n.a.	0,04%	0,21%	0,01%	-0,52%	0,43%	-0,10%	1,04%	3,2%

4. táblázat: A pihentetett területek nagysága és a vis maior bejelentések száma évenként
(Forrás: BMKH-AVTF 2017, saját szerkesztés)

év	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
pihentetett terület (ha)	~1109	~9073	~5429	~2439	~2332	~1619	~13215	~15334
vis maior kérelmek száma (db)	33	2746	1733	162	359	141	205	211

A 3. és 4. táblázatból is látható, hogy a megyei pihentetett területek egyértelmű növekedést mutatnak 2015-től, még a korábbi években kiegyenlített képet mutatnak. Azonban látható az is, hogy 2010-ben nagyjából megnyolcszorozódott a pihentetett területek nagysága, melynek egyértelmű magyarázata lehet a korábban említett belvizes időszak. Ezt erősíti meg az ún. vis maior bejelentések számában bekövetkező ugrásszerű növekedés is. Utóbbi bejelentéseket a kifizető ügynökség ügyfelei teszik meg, abból a célból, hogy ne érje őket joghátrány a belvíz (vagy egyéb esemény) bekövetkeztéből adódó előírás-nemteljesítések miatt. A 4. táblázat alapján 2010-ben a ~9073 ha megyei pihentetett területre 2746 db vis maior bejelentés érkezett. A 2015-höz, és a 2016-hoz tartozó adatok is ugrásszerű növekedést mutatnak. 2016-ban 15.000 ha-t is meghaladó mértékben pihentettek a Békés megyei gazdálkodók, viszont az ehhez tartozó vis maior bejelentések 211 db volt. A kutatásom hipotézisének vizsgálata során ki kell deríteni, hogy összefüggnek-e

a pihentetett területek nagyságai a vis maior bejelentések számaival, így az időjárásnak köszönhető a területpihentetés elterjedése, vagy inkább a KAP előírásainak. A kérdés kiderítésére Pearson-féle korrelációs elemzést végeztem a területadatok, és a vis maior bejelentések számai vonatkozásban, mely eredményeként megállapítható, hogy 2015-ig, a KAP új előírásainak bevezetéséig főként időjárási tényezők miatt pihentettek a gazdálkodók, és önmaguktól minimálisra korlátozták e tevékenységüket, 2015 után viszont az új előírások, és így a maximális támogatás lehívások eléréséért önmaguktól is vontak ki nagyobb területeket a gazdálkodók a művelés alól.

Összegzés

Békés megyében a vetett növények arányát, a vetésforgót tekintve jelentős átrendeződés volt megfigyelhető a mezőgazdálkodás által művelt területeken az elmúlt 8 évben. A 2015-től bevezetett zöldítési előírások, a támogatásokhoz való maximális hozzájárulás igénye hatással van a megye vetésszerkezetére, nőtt a területek növénydiverzifikációja, valamint jelentősen nőtt a területek mezőgazdasági termelés alóli kivonása.

Irodalomjegyzék

- Bede Á. (2016). Kurgánok a Körös-Maros vidékén... A Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 11-56. pp.
- Békés Megyei Kormányhivatal, Agrár-, és Vidékfejlesztést Támogató Főosztálya (BMKH-AVTF) (2017). Adatszolgáltatás: A 2016. évi egységes kérelemben feltüntetett országos és megyei területi adatok. Adatszolgáltatás: Intervenciós felvásárlási mennyiségek 2004. és 2010. évek között Békés megye vonatkozásában.
- Bulla B. (1968). Válogatott természetföldrajzi tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 143. p.
- Csete, L. (2005). The sustainable system of agriculture and countryside development. *Gazdálkodás*, 12, 7-18 p.
- Divéky-E. A. (2006). A vetőmag kezelési lehetőségei az ökológiai gazdálkodásban. Doktori disszertáció. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 112 p.
- Dövényi. Z. (Szerk.) (2010). Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, IX. p.
- Féja G. (1937). Viharsarok. – In: SÁRKÖZI, GY. (Szerk.): Magyarország felfedezése. Az alsó Tiszavidék földje és népe. Atheneum, Budapest, 291. p.
- Francsovics, I. (2006). A mezőgazdasági vállalkozások forrásszerkezetének összefüggései (Doctoral dissertation, Budapesti Corvinus Egyetem).
- Horváth J., Komarek L. (2016). A világ mezőgazdaságának fejlődési tendenciái. Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Hódmezővásárhely, 269 p.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2016a). Statisztikai tükör, 2016. szeptember 27.- Fontosabb növények vetésterülete, 2016. július 1. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/vet/vet1606.pdf>.

- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2016b). Gyorsjelentés, kalászos gabonák.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/kal/kal16.html>
- Magyar T. (2003). A vidékfejlesztés helyzete és kilátásai az Agenda 2000 félidejekor. *Gazdálkodás*, XLVII. évfolyam, 2, 5-15 p.
- Orbán, E. (2008). A Közös Agrárpolitika hatása egy árunövény termelő gazdaság vetésszerkezetére. Szakdolgozat, Debreceni Egyetem, Debrecen, 79 p.
- Pécsi M. (1969): A tiszai Alföld. Akadémiai Kiadó, Budapest, 7–9.; 270–325. pp.
- Rákóczi A. (2016). Kunhalmok és emberek az évezredek sodrában. A Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 35-41. pp.
- Somai, M. (2014). Agrártámogatások az Európai Unióban.
http://real.mtak.hu/17418/1/Somai_Agr%C3%A1rt%C3%A1mogat%C3%A1sok....pdf
- Veysset, P., Bébin, D., & Lherm, M. (2005). Adaptation to Agenda 2000 (CAP reform) and optimisation of the farming system of French suckler cattle farms in the Charolais area: a model-based study. *Agricultural Systems*, 83 (2), 179-202 p.

